

125 godina organizirane njege kirurških bolesnika u Osijeku

Terezija Farkaš i Nada Prlić

Klinička bolnica Osijek i Medicinska škola Osijek

Stručni rad

UDK 616-089(091)(497.5 Osijek)

Prispjelo: svibanj, 1998.

Autorice su opisale razvoj zdravstvene njege prateći razvoj osječke Kirurgije. Razvojni put zdravstvene njege bio je složen i uvjetovan brojnim promjenama u društvu i znanosti. U vrijeme kada se nije moglo postići mnogo u izlječenju, njega je bila samostalna djelatnost u odnosu na medicinu.

Sestre Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka upravljale su Huttler-Kollhofer-Monspergerovom Zakladnom bolnicom od 1874. - 1893. godine i pružale pomoć bolesnicima i nemoćnicima.

Put od priučene do obrazovane sestre bio je dugotrajan. Na Kirurški odjel 1950. godine primljena je prva sestra sa završenom medicinskom školom, a 1957. godine prva viša medicinska sestra. Od 1977. godine sestre sudjeluju u organizaciji i radu stručnih sastanaka sestara kirurških djelatnosti.

Domovinski rat u Hrvatskoj bio je najveći ispit znanja i vještina za medicinske sestre i tehničare osječke Bolnice.

Na kraju rada autorice iznose podatke o sadašnjem stanju osoblja za zdravstvenu njegu i ukazuju na važnost obrazovanja i stručnoga usavršavanja medicinskih sestara koje će doprinijeti razvoju zdravstvene njege kirurških bolesnika, a time i kirurgije.

Ključne riječi: kirurški bolesnici, njega

O povijesti zdravstva u Osijeku pisali su povjesničari, liječnici i znanstvenici. U svojim izvješćima rijetko spominju sestre, kao da ih (možda) nije ni bilo? Ili je bilo uobičajeno o njihovu radu ne pisati? Usudujemo se skromno ustvrditi: netko je uvijek njegovao bolesnike, instrumentirao za vrijeme operacija, pripremao instrumente i zavojni materijal. Ili možda nije? Možda je taj posao bio nevažan ili manje važan? Stoga osjećamo obvezu sudjelovati u obilježavanju 120. obljetnice rođenja velikoga kirurga dr. Vatroslava Florschützta "... koji je odgojio mnoge liječnike ...bolničare i medicinske sestre..." (10).

Cilj je rada prikazati 125 godina organizirane njege kirurških bolesnika u Osijeku.

U povijesti je Osijeka zabilježeno kako je dolaskom austrijske vojske, 1687. godine, osnovana vojna bolnica, a 1741. godine, u vrijeme velike epidemije kuge, "Varoški špital". Varoški špital je ponekad bio starački dom, herberg, ubožnica, prisilno boravište za "zloćudne slugе" i ustanova koja se davala u najam privatnicima. Ponekada se u varoškom špitalu i liječilo (10).

POČECI NJEGE BOLESNIKA U OSIJEKU

U Osijeku je 1. studenoga 1874. godine započela radom Huttler-Kollhofer-Monspergerova Zakladna bolnica, najljepša i najsuvremenija na jugoistoku Europe (slika 1.). Dr. Vladimir Utvić, u povodu stote obljetnice Bolnice, opisuje organizaciju rada: "...bolnica je imala 13 velikih sala sa 200 kreveta, tri sale za penzionere, jednu salu za duševne bolesnike..." (10).

Bolnica je u početku svoga rada imala dva liječnika. Primarni je liječnik bio dr. Ferdo Knopp, a sekundarni dr. Jovan Muačanin. Kroz punih dvadeset godina bila su samo ta dva liječnika. Zemaljska vlada u Zagrebu odlučila je da se Bolnica preda na upravljanje i opskrbu Družbi sestara milosrdnica Sv. Vinka. Za nadstojnicu je imenovana sestra Filomena Massi, a kao njegovateljice bolesnika, kuharice, spremačice i administrativno osoblje još četiri sestre (10).

U Naredbi Visoke kraljevske zemaljske vlade od 11. listopada 1874. o uređenju zemaljske Bolnice, između ostaloga u čl. 7. piše: "Ova zemaljska Huttler-Kollhofer-Monspergerova bolnica ima se sastojati iz dva glavna odsjeka i tri pododsjeka, naime I iz odsjeka opredieljenoga za liječenje tako nazvanih unutarnjih bolesti i II iz odsjeka za vidanje spoljašnjih bolesti; zatim:

- a) iz pododsjeka za liječenje sifilitičkih bolesti,
- b) iz pododsjeka za roditelje tj., iz radjaonice te napokon
- c) iz pododsjeka za liječenje bolesti očiju"

Naredbom - Statutom Bolnice uređena je i "sistematizacija" - broj osoblja: "...čl. 14. Obskrbiteljstvo bolnice dužno je u svrhu podvorbe za svakih 26 do 36 bolesnika po dvije podvorkinje, odnosno po dva podvornika, namjestiti i to moradu tu biti izvan kod muških sifilitičnih i muških umobolestnih i kod mužkaracah namješćene kao podvorkinje. "...normativi opreme:"...U svakom krevetu mora da bude osim sa dostatnom, vazda čistom slamom napunjene slamnjače po jedan jastuk providjen sa navlakom, jedna strunjača (Matratze) ...dobre plahte i napokon jedan poplun ili gunj ...po zimi zimski i u lietno doba ljetni gunj..." (9).

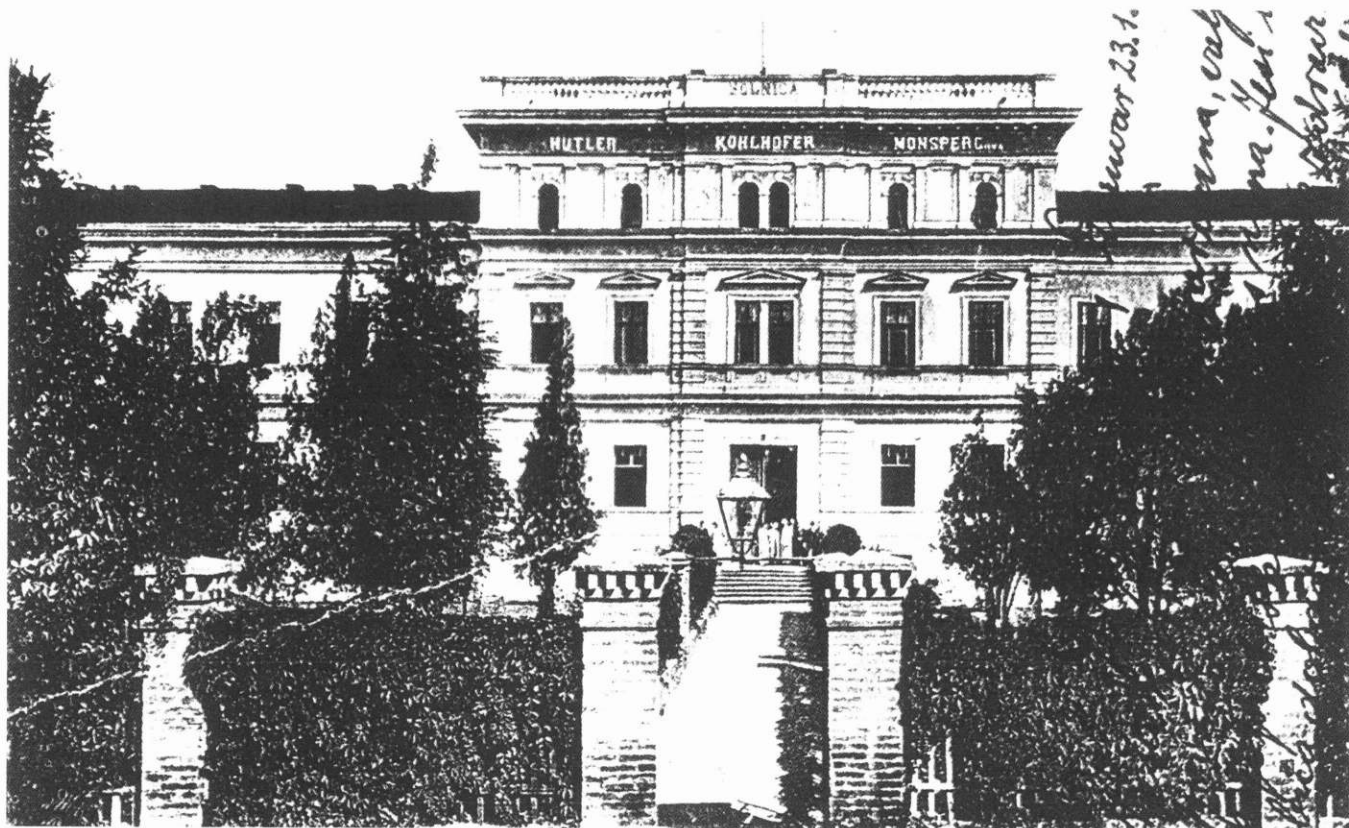
Godine 1893. upravu Bolnice preuzima dr. Vatroslav Schwarz koji je osuvremenio rad u osječkoj Bolnici. Uprava Bolnice je prešla iz "privatnih ruku" milosrdnih sestara u zemaljsku upravu, ali su sestre i dalje obavljale službu bolničarki uz godišnju plaću od 80 forinti, koja im se redovno kvartalno isplaćivala. U "Liječničkom izvješću" za 1884. godinu, na 16. stranici nalazimo podatke o osoblju za njegu bolesnika:

"Glavarica milosrdnih sestrah:

Sr. Filomena Massi,

Bolničarsku njegu obavljahu 20 sestara milosrdnica reda Sv. Vincenta od Paule (hrvatske provincije), i 5 svijetskih Bolničarah i bolničarkah (83 mužka i 2 ženske)" (8).

Osječku Bolnicu 1895. godine, poslije 20 godina rada, zbog starosti i iznemoglosti, napušta glavarica milosrdnih sestara - sestra Filomena Massi, a na njezino mjesto dolazi sestra Ursula Herzog (10).

SLIKA 1.

Huttler-Kollhofer-Monspergerova zakladna bolnica

FIGURE 1.

Huttler-Kollhofer-Monsperger Endowment Hospital

Iste godine, u Bolnicu dolazi dr. Bela Fischer, prvi specijalist kirurg, za primarnog liječnika Odjela za izvanjske bolesti. Njegovim je dolaskom postavljen temelj daljnjeg stogodišnjeg razvoja kirurgije u Osijeku (4).

Kirurški odjel je bio najveći i najnapredniji u Slavoniji, ali uvjeti za rad bili su vrlo primitivni. Soba za operacije bila je u prizemlju, pred glavnim ulazom u eksterni (Kirurški) odjel (gdje se danas nalazi dežurna ambulanta Interne klinike). Uz jedan zid su bila smještena tri umivaonika, na drugoj strani, u malom prostoru bio je smješten Schimmelbuschov sterilizator za operacijsko rublje i zavojni materijal, te kotlići za kuhanje instrumenata na plinskim kugalima, vješalica za garderobu primarijusa Odjela. Usred sobe bio je jednostavni operacijski stol. Sobu su osvjetljavale četiri plinske svjetiljke s Auerovim mrežicama. Operacije su obavljali golim rukama, prethodno dobro izribanim grubim četkama. Ruke su kvasili u rastopini sublimata ili lizola a prste su premazivali jednom tinkturom. Posljedice su bile hrpave ruke i česti ekcemi. Operirali su u općoj narkozi kloroformom.

Gnojni su se i septični procesi operirali u ambulanti - sobi nasuprot operacijske (11, 4).

I u takvim uvjetima, zahvaljujući požrtvovnom radu sestara koje su pažljivo kuhale instrumente prije i poslije operacija, obavljale produženu sterilizaciju materijala, dnevno čistile sav namještaj jakim antiseptičkim rastopinama, učestalo prozračivale prostorije i krečile zidove posebnim aparatom za raspršivanje, nije bilo velikih infekcija poslije operacije (slika 2.). Posebnu su pozornost usmjeravale pranju i ribanju ruku kao i njihovoj dezinfekciji.

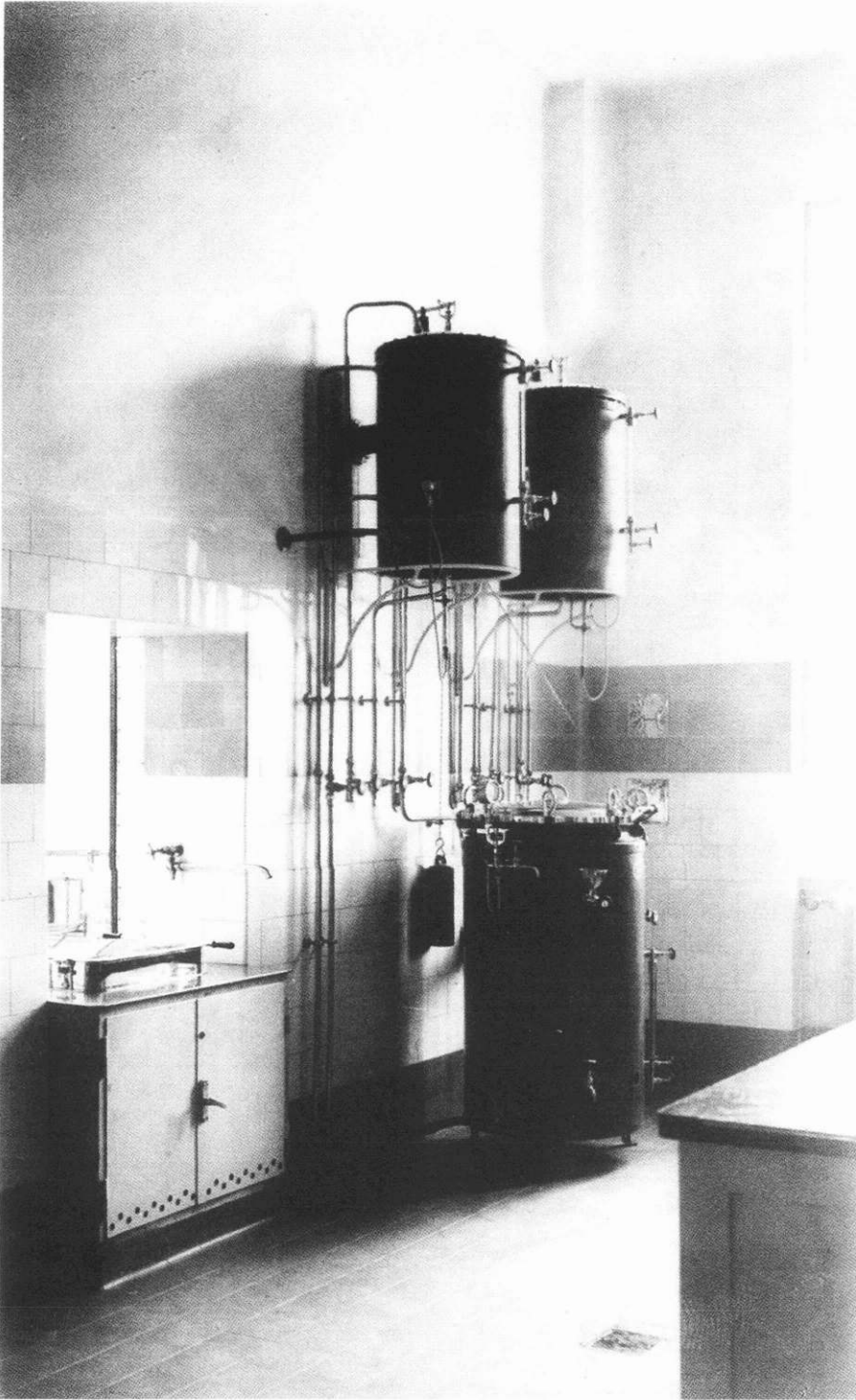
U izvješću za 1895. godinu, "Gibanje bolesnikah", između ostalog piše da je "... liječeno na II (Kirurškom odjelu) 1308 bolesnika" (8). (slika 3.)

DOLAZAK DR. VATROSLAVA FLORSCHÜTZA U OSJEČKU BOLNICU

Godine 1905. u Bolnicu dolazi dr. Vatroslav Florschütz, zamjenik primarnog liječnika prvog odjela. Preuzima vođenje anestezije i postaje primarni liječnik za rengenologiju, ali odlazi potkraj godine na odsluženje vojnog roka i radi u Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu, a po završenoj specijalizaciji 1911. godine premješten je u osječku Bolnicu, u svojstvu zamjenika šefa Kirurgije i primarijusa za rengenologiju (11). Metodu ekstenzije sa suspenzijom je prvi puta primijenio u Osijeku (slika 4.).

Dolaskom Florschütza, u operacijskoj se dvorani oblači bijeli ogrtač, a uz gumene rukavice počinju se upotrebljavati i bijele kožane rukavice. U anesteziji se napušta kloroform i uvodi eter. Uslijed pomanjkanja liječnika, Florschütz povjerava narkozu dobro podučanim sestrama milosrdnicama i počinje se služiti Schimmelbuschovim aparatom (11).

Kako su se pravili proračunu, pisali zahtjevi za adaptacije i popravke zgrada, nabavke potrebitog materijala, oprema..., vidljivo je iz izvješća vladinog izaslanika od 15. prosinca 1897. godine koji kroz 21 stavku upućuje Ravnateljstvo Bolnice da: "... 17. Kod svakogodišnjeg sastavaka osnove proračuna ima uprava u prvom redu na stupcu VII. i "novonabava našastara" osigurati potrebe za 200 ponjava, 100 jastučnica, 50 štitnika za

SLIKA 2.
Soba za sterilizaciju
FIGURE 2.
Sterilization room

gunjeve, 100 ubrusa, 100 ručnika, 25 gunjeva, 50 podložaka, 5 madraca i 100 pari papuča, pošto je tolik broj ovih predmeta za popunu i održavanje inventara svake godine neophodno nuždan.

Uprava ima uznastojati da se za buduće na jeftiniji način pribavi nužna zaliha rubenine, posteljine i stolovine. Naročito ima dogovoreno sa časnom sestrom nadstojnicom što je moguće bez uštrbe za ino poslovanje sestara u zavodu dati izraditi u samoj bolnici i po sestrama na dva šivaća stroja koja su prekuljena po zemalj. eraru.

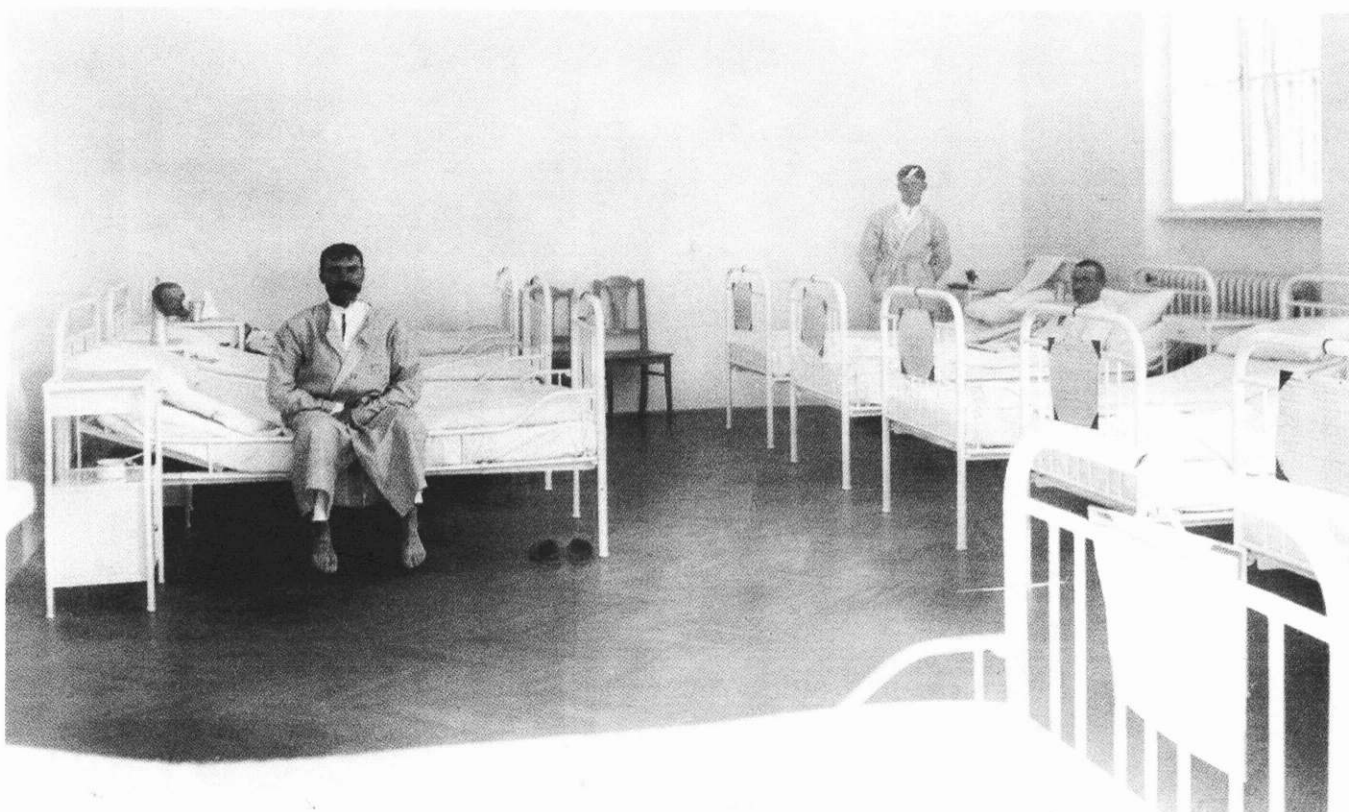
Stoga neka se već sada pobrine uprava, gdje će za buduće nabavljati nužno platno u veliko i neka u tom pogledu stavi konkretan prijedlog uz doprinosanje uzoraka platnene robe i odnosne cijene.

18. Molbi Dr. Fischera da se dadu načiniti dva nova stola u sobi za operacije sa staklenim pločama, ne može se predbježno uvažiti, dok ne bude riješeno pitanje glede pregradnje rečene sobe.

19. Naknadno odobrava se dozvola izdana po izaslaniku za nabavu novoga sterilizatora uz najviši trošak od 150 for. Stari popravljani sterilizator ima se pohraniti za eventualnu uporabu" (9).

Povišice plaća dobivale su časne sestre na preporuku predstojništva Družbe sestara milosrdnica iz Zagreba. U odluci od 4. studenoga 1911. godine piše: "... počevši od 1.1. 1912. nagrada za svaku pojedinu u toj bolnici služujuću milosrdnu sestru od dosadašnjih 160 kruna na 200 kruna (dvjesto) godišnje povisiti..."

Kako se Naredbom određivao i jelovnik u Bolnici - posni dani,

SLIKA 3.
Bolesnička soba III. razreda
FIGURE 3.
3rd class hospital room

SLIKA 4.
Naprava za ekstenziju po napatku dr. Florschütza
FIGURE 4.
Extension apparatus, constructed according to Dr. Florschütz

vidljivo je iz dopisa od 2. siječnja 1916 godine:

"... Dostavlja se radi znanja i ravnanja s tim dodatkom da se utarak i petak prema naredbi od 13. X. 1915. Br. 60.145 i dalje kao posni dani imaju smatrati te da su ne samo bolesnici, koji na rečene dane mesnatu hranu uživati ne mogu, već i svi bolnički namještenici, koji uživaju zavodsku hranu na posne dane obvezni" (9).

Poslije Prvog svjetskog rata, 1919. godine dr. Florschütz postaje primarijus kirurško-ginekološko-porođajnog odjela. Bolnica je prenatpana; na jednom krevetu su ležali po dvoje, a na dva spojena kreveta poprijeko troje bolesnika što se smatralo udobnim). Između redova kreveta bile su smještene slamnjače na kojima su, također ležali bolesnici. U jednom krevetu ležalo je po četvero djece. Bolesničkog rublja nije bilo dovoljno ili je bilo poderano. Temeljito čišćenje, u ovim uvjetima, nije bilo moguće. Na Kirurškom odjelu nije bilo dovoljno zavoja te se prematlo papirom (10).

Dnevni su jelovnik u Bolnici sastavljali pomoćni liječnici "... za onaj odjel na kojem su stalno zaposleni. Taj odjelni jelovnik imade se na shodnih skrižaljci tintom napisan i ne ispravljen te po sastavljaču vlastoručno potpisan, a po primarnom liječniku vidiran, pravodobno predati upravnoj pisarni radi sastavljanja cjelokupnog jelovnika" (9).

Bolnica dobiva električnu centralu, a u operacijskoj sobi plinska je rasvjeta zamijenjena električnom. Od Kirurškog odjela odvajaju se Očni, Kožni i ORL odjel.

U izvješću za 1922. godinu ravnatelj Bolnice, dr. Branko Muačević piše: "... započeta je izgradnja novog kirurškog paviljona. Bolnica raspolaže s 322 bolesničke postelje na pet odjela (interni 92, kirurški 122, očni 35, kožno-venerični 53, zarazni 20). U bolnici rade 2 šefa odjela, osam pomoćnih liječnika, 4 bolničara, 22 bolničarke i jedna babica. Izvršene su 1272 operacije" (4). (slika 5)

Ministarstvo narodnog zdravlja Kraljevine SHS (br. 38615/1923.) obznaniuje osječkoj Bolnici: "... bolničarkama, koje rade 25 godina u bolnici I. reda... i imaju 45 godina života, mogu se izdati diplome Škole za sestre pomoćnice u Zagrebu na prijedlog gremija" (4).

Godine 1928. dr. Florschütz je uveo direktnu transfuziju u osječkoj Bolnici. Prvi je davatelj krvi bio mladi pomoćni liječnik dr. Joza Jagodić (11).

Što su sve radili pomoćni liječnici i pod kakvom su stegom živjeli, govore naredbe:

Naredba od 26. travnja 1929. godine: "Red i čistoća u sobama nije na visini, stoga... pomoćni liječnici moraju nadzirati da se donešeno jelo ne ohladi, moraju sami davati injekcije, pregledavati čistoću zahoda, pljuca, urinalija... Kupanje bolesnika obavezno je kod prijema i kod dužeg boravka. Kupanje liječnik unosi u knjigu evidencije kupanja, radi potrebe sapuna i drva... Spuštanje roleta na prozorima u dane "sunčane žege" mora se narediti" (4).

Naredba od 14. travnja 1930.: "Gospoda liječnici se kućnog rasporeda rada u mnogome ne drže, te ga dozivam u pamet i određujem da se ima postupiti... sa kontroliranjem da li su svi bolesnici dobili propisane lijekove, da li im je izmjerena toplina itd. Injekcije imaju g. Liječnici sami davati i isto tako obavljati sve druge pothvate, koji se ne mogu i ne smiju prepustiti bolničarskom osoblju, kao što je kateteriziranje, masiranje, elektriziranje i dr." (4).

NJEGA BOLESNIKA UOČI 2. SVJETSKOG RATA

Godine 1930. Florschütz odlazi u Zagreb, a na mjesto šefa Kirurškog odjela dolazi dr. Josip Benčević. Iz Kronike filijale ss. milosrdnica Osijek iščitavamo: "Gospodin šef Benčević po uvjgovnosti traži dvije sestre, 1 za operaciju i 1 za ambulantu, ravnateljstvo je odobrilo, Časna Majka je poslala č.s. Rolandu za operacije i č.s. Adelmu"... 25. ožujka 1931. godine... "sad je ukupno 32 sestre" (5). Iz istog izvora saznajemo za "veliku" fluktuaciju sestara i poslova koje su obavljali - njega bolesnika, rad u ambulantomama, operacijskoj dvorani, kuhinji, praonici rublja, ljekarni... "U kolovozu smo imale mnogo posla, bilo više sestara na duhovnim vježbama a osim toga spremalo se za otvaranje novog kirurškog paviliona sa 220 kreveta... Blagoslov kuće obavio se 15. 9. 1931. Godine u šest sati navečer..."

Sestre pišu o prvim bolesnicima na novom Odjelu "Bolesnici su prvi došli u kuću dva ranjena prvi iz Osijeka koji je pao sa bicikla zvao se je Celingar Antun, drugi je iz Dalja a zvao se Bančić Stevo udaren iz zasjede sikirom oba su stigla u 5 sati u jutro na dan otvaranja 20. 9. 1931. Godine a oko 7 sati u jutro počeli su se prenositi iz stare kuće bolesnice u novu iza žena su prenešeni bili muškarci, ukupno oko 60 osoba samo jer su većinom otpušteni i nijesu primali zadnje dane da što lakše bude" (5).

Prvi operirani bolesnik na novoj Kirurgiji bila je bolnička služavka: "... pozlilo našoj jednoj služavki i prva je bila operirana u novoj kući a zvala se Marija Vinković" (5).

Na novom je Kirurškom odjelu posao preuzelo 11 sestara: "... prve su prešle ove č. sestre č.s. Afrodisija Žuljević, č.s. Metrodora Pucek, č.s. Siricija Čulik, č.s. Elizabeta Janušić, č.s. Klinija Zabukovec, č.s. Nobilija Rupnik, č.s. Prospera Paškvalin, č.s. Ezekielia Rodić, č.s. Minka Gabela... početkom listopada č.s. Gotfrida Černovec... Početak je težak potreba je mnogo te treba strpljenja". Sestre u kronici ne pišu o bolesnicima, ali u zaključku godine pišu o broju operacija: "U 1931. Godini... operacija je bilo kirurških većih 1383, manjih 981, otoloških 457, okulističkih 101. Ukupno je bilo operacija 2924, ambulanti pregled 6932, previlo 237..." (5).

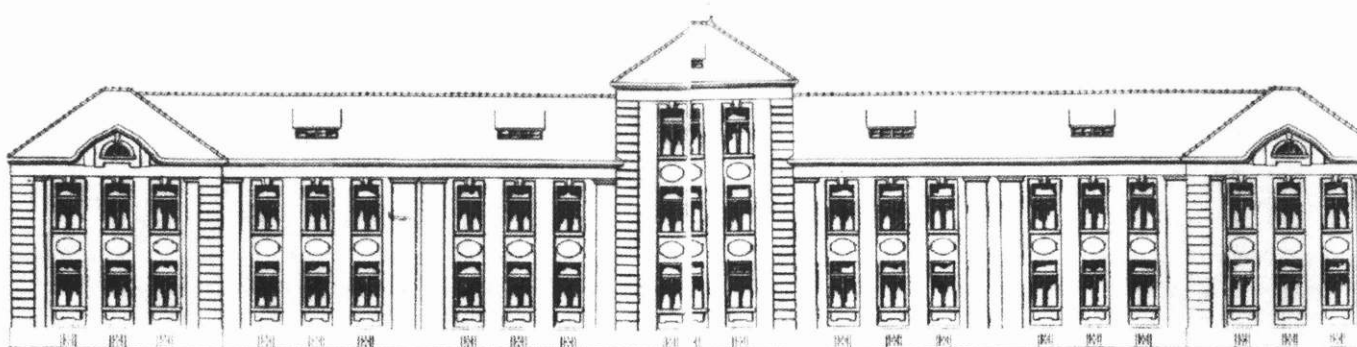
Sestre s ponosom pišu o posjetu Bolnici đakovačkog dr. Antuna Akšamovića, 22 studenog 1931. godine: "... pogledao je i staru i novu kuću te je bio vrlo ushićen i veseo te je kazao ovde je ljepo kao u kraljevstvu nebeskom ali se ovde ima mnogo i za raditi dok se sve tako lijepo uzdrži čisto. Sva gospoda liječnici na čelu sa gosp. ravnateljem te s. prestojnicom pratili su preuzvišenoga Biskupa..."

Novi, veći prostor, broj operacija koji se stalno povećavao zahtijevao je veći broj sestara: "...mnogo posla a malo sila, umolila je s. Prestojnica za više osoblja, obećalo se za iduću godinu". (5). Tijekom 1932. godine u Bolnici je njegovano 8717 bolesnika, urađeno je 1207 većih operacija, 1510 manjih, 439 otoloških i 103 okulističke. Ambulantnih pregleda je bilo 5946 i 469 ambulanti pregleda. (slika 6.)

Godine 1933. na Kirurgiju dolazi č.s. Nina Mlađan. Sestre u Kronici pišu: "ravnatelj Horn, dao nam je lijepo urediti sestrinske prostorije, izmaljati sve, bijele krevete i nove madrace. Šivaona je također lijepo uređena..." (5).

Godine 1933. iz Velike Gorice preselio se ortopedski odjel "gospoda liječnici i sestre... namjestili su se na ginekološkom odjeljenju a ginekologiju su preselili na kirurški, a kirurgija se morala dosta stisnuti da svaki uzmogne po mogućnosti svoju službu vršiti..." (5).

U novoj zgradi u prizemlju bile su smještene Ortopedija i Ginekologija s opstetricijom, a prvi i drugi kat nove zgrade pripali su Kirurgiji. Kirurgija je sada imala uvjete za suvremen rad.

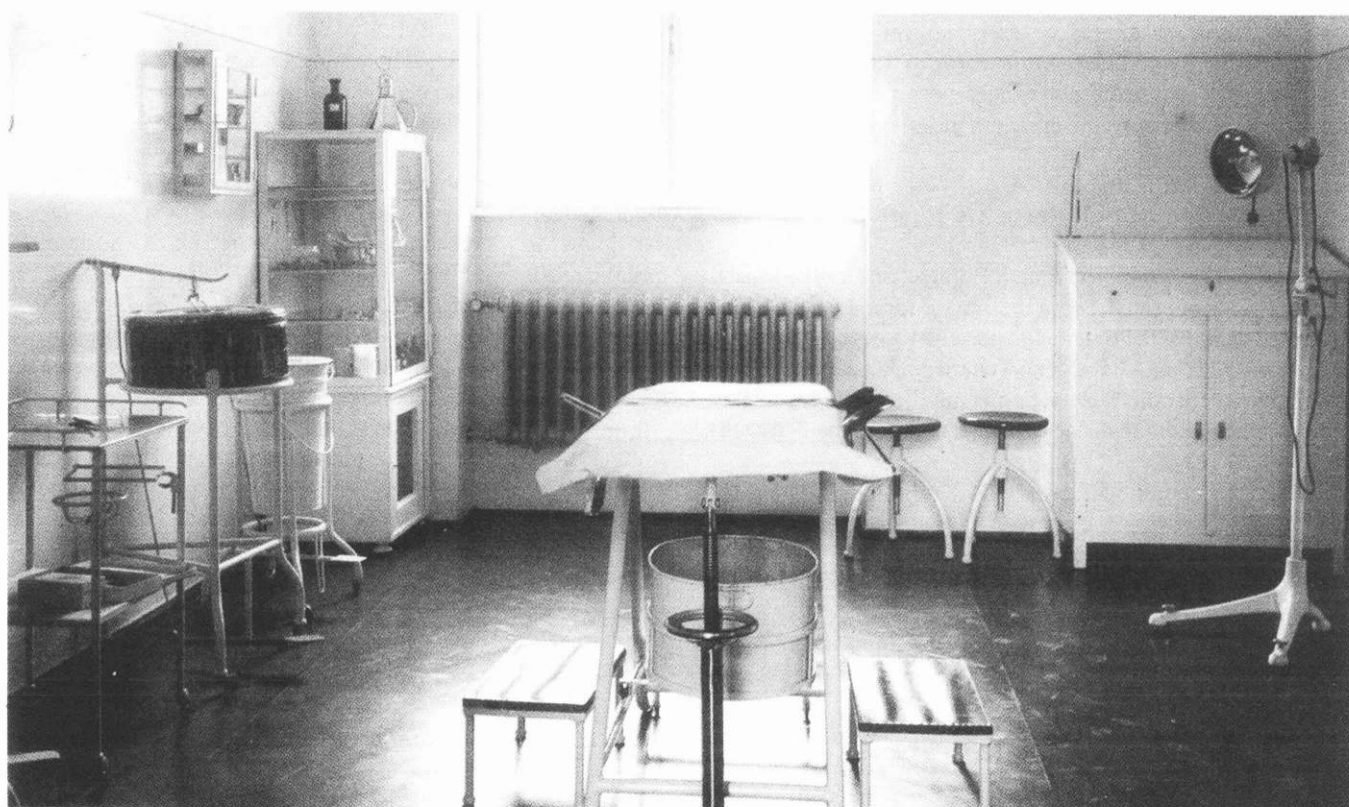

SLIKA 5.

Bolnički paviljon Huttler-Kollhofer-Monspergerove zakladne bolnice u Osijeku 1922.

FIGURE 5.

A hospital ward of the Huttler-Kollhofer-Monsperger Endowment Hospital in Osijek in 1922

SLIKA 6.

Odjelna ambulanta

FIGURE 6.

A hospital ward surgery

Odjel je imao dvije operacijske dvorane, aparat za sterilizaciju, gipsaonicu, laboratorij, rendgenski odjel namijenjen kirurgiji. Za anesteziju je bio nabavljen Roth-Dragerov aparat, te mnogi instrumenti. Dr. Benčević u radu primjenjuje moderne metode liječenja (11).

Broj operacija svake godine se povećavao. Tijekom 1933. godine operirano je 4620 bolesnika (5).

Osijek je bombardiran 14. lipnja 1944. godine. "...Prva bomba pala je na našu lijepu novu kuhinju i srušila stan sestara, djevojaka, ravnateljstvo i sestrinsku blagovaonu... tom prilikom

poginule su dvije naše časte sestre... Eutihija Novak... i č.s. Tihorada Jandrić... i dvije kuhinjske djevojke Klarica Šajkunović i Janja Grančić... u gradu je bilo mnogo žrtava... Osijek je još tri puta bombardiran i svaki puta pogadana je bolnica i to kirurški paviljon dva puta... Na sam badnjak navečer, bila je tako strašna pucnjava, kao sudnji dan, da se u podrumu sve treslo" (5, 12).

NJEGA BOLESNIKA POSLIJE

2. SVJETSKOG RATA

Mnoge su sestre 1945. godine bile otpuštene iz službe, ili "...odvedene po oslobodilačkim organima vlasti", neke su bile premještene u druge kuće. U bolnicu dolaze "drugarice iz narodno oslobodilačke vojske". Krajem 1945. godine, 27. prosinca, otpušteno je mnogo osoblja "...a drugarice su ih zamijenile u poslu u kuhinji i na odjelima" (5).

U siječnju 1946. godine otpušteno je 11 sestara "... umjesto njih primljene su drugarice". Broj se sestara smanjio na 25 u cijeloj Bolnici (5).

Godine 1946. Ministarstvo zdravlja NRH postavlja za šefa Kirurškog odjela prof. prim. dr. Josipa Benčevića. Tijekom godine se završavaju popravci ratom oštećene zgrade Kirurškog odjela, nabavljaju se novi instrumenti i oprema. Odjel je smješten na prvom i drugom katu, podijeljen je na muški i ženski, a ima 110 bolesničkih postelja, dvije dvorane za operacije, šok sobu, gipsaonicu, prostoriju za pripremu i sterilizaciju instrumenata, RTG kabinet, priručni laboratorij, ambulantu, administraciju, liječničke sobe (3).

Od 1946. do 1949. godine na Kirurškom odjelu su tri starija bolničara davala narkozu metodom kapanja preko Schimmelbuschove maske, po uputi liječnika (11).

Do kraja godine u Bolnici su ostale samo tri sestre instrumentarke i jedna sestra u laboratoriju, a na Kirurškom odjelu č.s. Hilariona Dremelj. Sve tri sestre su obavljale dužnost instrumentarke, kao i do tada jer se ta dužnost nije mogla predati u ruke neosposobljenim osobama. Uslijed nedovoljnog broja potrebitih sestara, u Bolnicu se vraćaju sestre, ali u građanskom odijelu. U razdoblju od 1948. do 1954. godine u osječkoj Bolnici se zaposlilo devet časnih sestara (12).

VEĆI ZAHTEVI - OBRAZOVANJA MEDICINSKA SESTRA

S napretkom kirurške tehnike, uvođenjem narkoze, antiseptice, asepsice i otvaranjem specijalističkih odjela, povećavao se broj liječnika. Kao važan problem javljao se i nedostatak primjerenog osoblja za njegu, jer su se i pomoćnoj bolničkoj službi i njezi bolesnika postavljali veći zahtjevi. Neobrazovano osoblje za njegu nije moglo ispuniti te zahtjeve.

U Narodnoj Republici Hrvatskoj do 1947. godine postojala je samo Škola za medicinske sestre u Zagrebu. Škola u Zagrebu nije mogla obrazovati dostatan broj sestara te se pristupilo otvaranju škola za medicinske sestre u Rijeci, Osijeku, Splitu i Šibeniku. Listopada 1947. godine s radom je započela Srednja medicinska škola u Osijeku, u koju je bilo upisano 39 učenika, a obrazovanje je trajalo tri godine. Prvi su polaznici škole položili diplomski ispit u lipnju 1950. godine i prema dekretu su upućeni u zdravstvene ustanove diljem bivše Jugoslavije.

Na Kirurški odjel je 1950. godine primljena prva sestra sa završenom medicinskom školom Ružica Gregić, a 1951. godine Josipa Skelac. U operacijskoj dvorani rade č.s. Hilariona Dremelj i č.s. Vasilija Gogora, a na Odjelu priučeni bolničari i bolničarke. Dr. Krešimir Janošić 1955. godine, po povratku s usavršavanja iz anesteziologije "... vodi tečaj u osječkoj bolnici za narkozitere pojedinih odjela..." (11) za vođenje opće anestezije.

Godine 1957. u Osijeku završava školovanje treća generacija medicinskih sestara. Na Kirurgiji počinju raditi medicinske sestre Adela Lupinski i Ljiljana Vuković, i prva viša medicinska sestra Vera Tomićić koja dolazi iz Zagreba. U operacijskoj dvo-

rani počinje raditi bolničarka Julijana Fekete i već 1958. "...kada sestra Hilariona odlazi nakon 20 godina na godišnji odmor... zauzima njezino mjesto...". Iste godine Bolnica dobiva prvu glavnu sestru - Miru Lederer, vms.

Kirurški odjel se 1958. godine proširuje. U svom sastavu Odjel ima: 188 bolesničkih postelja (muški i ženski odjel), četiri operacijske dvorane, te uz njih šok sobu s pet bolesničkih postelja, gipsaonicu, RTG kabinet, administraciju, uređene sanitarne čvorove, a podrumski prostor preuređenjem postaje ambulantly-poliklinički trakt Kirurškog odjela (3).

Na Odjelu radi pet medicinskih sestara, pet instrumentarki, četiri dječje njegovateljice i 29 bolničara. Odjel prvi put ima glavnu sestru, Nadu Zagorac, vms (2).

Kirurški odjel se 1961. godine organizirao u odsjke: Odsjek za torakoabdominalnu kirurgiju s jedinicom za torakalnu kirurgiju, Odsjek za traumatologiju, Odsjek za dječju kirurgiju i Odsjek za urologiju. Svaki je odsjek imao voditelja i glavnu sestru (3). Urološki odsjek se 1963. godine odvojio od Kirurgije i postao Odjelom.

Na dvogodišnju izobrazbu iz anestezije 1965. godine upućuju u Vojno-medicinsku akademiju u Beograd prve sestre: Dubravku Budak, Ernu Huremović, Tatjanu Nikić, Danicu Perković i Ružicu Šimošić.

Razvoj kirurgije, stručno usavršavanje liječnika (uz opću kirurgiju i specijalizacije) uvjetuju organizacijske promjene. Na odsjecima se osnivaju jedinice za torakalnu kirurgiju, neurokirurgiju, plastičnu i rekonstruktivnu kirurgiju, vaskularnu kirurgiju, intenzivno liječenje, osniva se poliklinički trakt, traumatološka stanica. Za svaku je jedinicu imenovan voditelj, liječnik specijalist, ali je za suvremeni rad potreban i odgovarajući broj obrazovanih sestara.

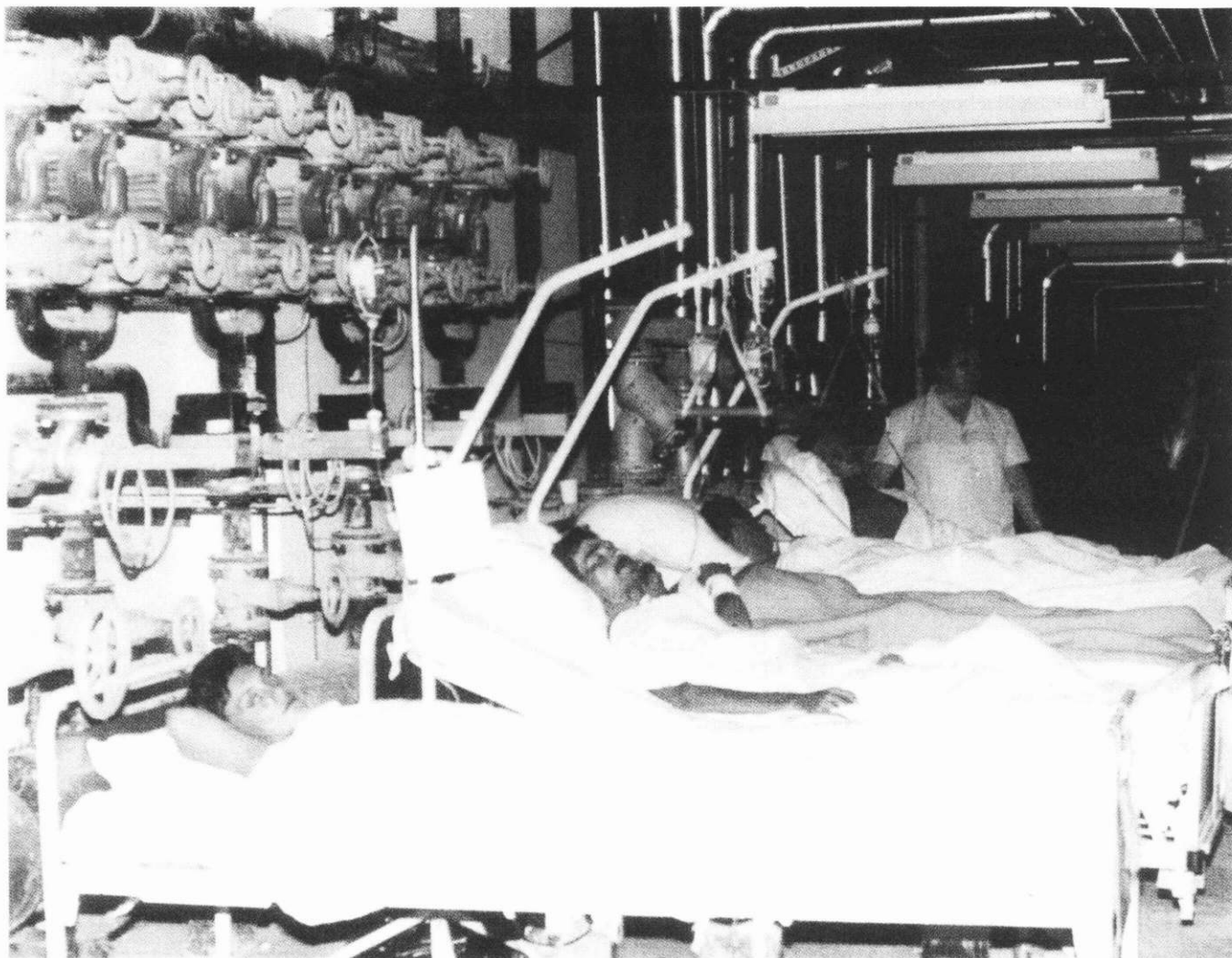
Na Odjelu 1974. godine rade samo tri više medicinske sestre, glavna sestra odjela Marica Vuković, vms., glavna sestra Odsjeka za torakoabdominalnu kirurgiju Božena Vekić, vms. i glavna sestra Odsjeka za dječju kirurgiju Elizabeta Seletković, 48 medicinskih sestara, pet medicinskih tehničara, četiri njegovateljice, 26 bolničarki, sedam bolničara i tri fizioterapeuta (2).

U Osijeku nema dovoljno medicinskih sestara. Posebice se osjećao nedostatak sestara u "šok sobi". Glavna sestra Bolnice i prof. dr. Branko Milošević odlaze u Đakovo, u Samostan sestara sv. Križa, s molbom da sestre prime službu na Kirurškom odjelu. Sestre - poglavari uvjetovale su rad sestara u redovničkom odijelu. Za to vrijeme, u Osječkoj Bolnici je to bilo neprihvatljivo, te je o tome odlučivao Radnički savjet.

Glavna sestra Bolnice obrazlagala je da sestre u redovničkoj uniformi rade i na VMA-i kod generala Pape, te da će se njihovim dolaskom na Kirurški odjel (jer one imaju samo Boga i bolesnika, nema porodijskih dopusta, bolovanja...) za neko vrijeme riješiti nedostatak sestara. Uz "veliku borbu" Radnički savjet je prihvatio uvjet poglavarice, i od 20. rujna do 15. listopada 1974. godine na Odjelu se zaposlilo 7 sestara Samostana sestara sv. Križa. Primile su službu u "šok" sobi, na Traumatološkom odjelu. Od 1977. godine rade na Jedinici za neurokirurgiju.

Za stručno usavršavanje sestara Kirurškog odjela bila je prijelomna 1977. godina. Sestre su organizirale i održale prvi stručni sastanak s temom "Priprema bolesnika za operaciju i preoperativna njega", osnovale Sekciju sestara kirurških djelatnosti slavonsko-baranjske regije.

Zbog nedostatka viših medicinskih sestara u Općoj bolnici Osijek i drugim zdravstvenim ustanovama slavonsko-baranjskog područja, osniva se Viša škola za medicinske sestre 1979.

SLIKA 7.

Bolesnička soba u vrijeme domovinskog rata

FIGURE 7.

A hospital room in the Homeland War

godine, pri Medicinskom fakultetu Zagreb.

Budući da je 1982. godine završena gradnja zgrade Maternitea, u zgradu se iz kirurškog paviljona preselio Odjel za ginekologiju. Paviljon je adaptiran i organiziran u osam supspecijalističkih odjela. U prizemlje (bivši Odjel za ginekologiju) preseljeni su Odsjeci za neurokirurgiju, torakalnu i vaskularnu kirurgiju, dječju kirurgiju, plastično-rekonstrukcijsku kirurgiju, djelomice Odsjek za torakalnu kirurgiju, Urgentni trakt (dvije operacijske dvorane, hitan prijam) i Jedinica intenzivnog liječenja te pisarna. Na prvom katu ostaju Odsjek za abdominalnu kirurgiju i Traumatologija. Odjel ima 235 bolesničkih postelja. U suterenu su uređene: poliklinika odjela - specijalističke ambulante i traumatološka stanica. (3).

U operacijskim dvoranama su uvedeni setovi za instrumente, operacijsko rublje i drugi kirurški materijal za operacijske zahvate.

Složena organizacija Odjela je uvjetovala i odgovarajuću organizaciju sestrinske službe - službe za zdravstvenu njegu. Međutim, za takvu organizaciju nedostajalo je viših medicinskih sestara, jer je na Odjelu radilo samo sedam viših medicinskih sestara, a 110 medicinskih sestara, 10 medicinskih tehničara, dvije

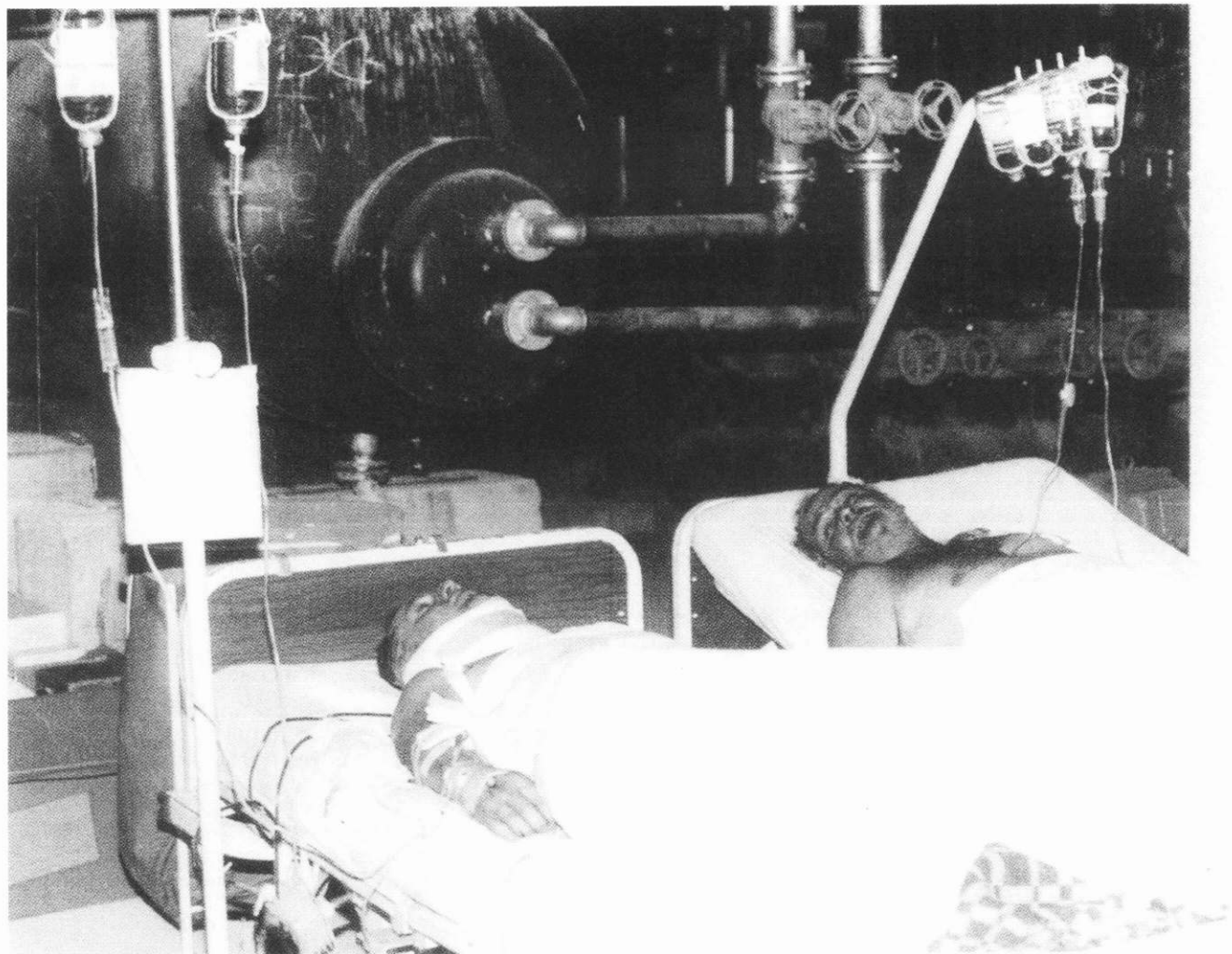
njevodateljice, devet bolničarki i tri bolničara (2, 6).

U suterenskom prostoru Maternitea 1985. godine izgrađen je i suvremeno opremljen Odjel za centralnu sterilizaciju. Time su stvoreni uvjeti za sigurnu sterilizaciju kirurških instrumenata, operacijskog pribora, rublja i drugog materijala za operacijske zahvate, a sestre instrumentarke su "oslobođene sterilizacije".

Od 1977. do 1990. godine sestre su sudjelovale u organizaciji i stručnom radu 15 stručnih sastanaka kirurških sestara i tehničara osječke regije. Bile su osnivači Sekcije sestara kirurških djelatnosti SR Hrvatske (1983. godine), aktivni sudionici na stručnim sastancima u organizaciji Društva medicinskih sestara i tehničara SR Hrvatske i Saveza medicinskih sestara i tehničara Jugoslavije.

MEDICINSKE SESTRE U DOMOVINSKOM RATU

Kirurške sestre 1992. godine u Osijeku su organizirale i aktivno sudjelovale na 1. stručnom sastanku sestara operacijskih djelatnosti u Republici Hrvatskoj s temom "Sestre u domovinskom ratu", a 1998. godine na 4. stručnom sastanku s temom

SLIKA 8.

Bolesnička soba u vrijeme domovinskog rata

FIGURE 8.

A hospital room in the Homeland War

"Medicinska sestra i stres".

Pred početak srbočetničke agresije na našu domovinu, sve medicinske sestre i tehničari KB Osijek prolaze dvotjednu kiruršku izobrazbu na Odjelu za kirurgiju. Domovinski rat u Hrvatskoj bio je najveći ispit znanja i vještina za medicinske sestre i tehničare Bolnice. U kratkom vremenu, medicinske sestre educirane za pružanje zdravstvene njege ratnim stradalnicima s ostalih konzervativnih klinika i odjela Bolnice, vođene stručnim znanjem i iskustvom medicinskih sestara i tehničara Klinike za kirurgiju, dale su veliki doprinos u zbrinjavanju ratnih stradalnika i bolesnika te obrani domovine. (Slika 7. i 8.) Samo velika ljubav za struku, ljubav prema čovjeku, kao i iznad svega istaknuto domoljublje dali su izvrsne rezultate koje smo postigli u domovinskom ratu (1). Medicinske sestre i tehničari koji su ostali u obrani domovine s pravom se mogu nazvati sljedbenicima Florance Nightingale.

Odlukom Ministarstva zdravstva RH 1993. godine, Kirurški odjel prerasta u Kliniku za kirurgiju, zadovoljavajući potrebne znanstvene uvjete za dobivanje naziva Klinika.

Kirurška klinika je nastavna "baza" za učenike srednje i više medicinske škole, a kirurške sestre, kao i sestre Kliničke bolnice, aktivne sudionice odgoja i obrazovanja budućih naraštaja medi-

cinskih sestara.

U Kirurškoj se klinici, iako je još uvijek u Kirurškom paviljonu (od 1931. godine),

- primjenjuju složene metode kirurškog liječenja bolesnika,
- provodi zdravstvena njega bolesnika,
- provodi znanstveno-istraživački rad,
- odgajaju budući naraštaji studenata medicine, liječnika i specijalista kirurgije, medicinskih sestara i tehničara, fizioterapeuta, viših medicinskih sestara i
- očekuje preseljenje u novu zgradu Kirurgije, kako bi u novim, suvremenim uvjetima s mnogo znanja i vještina mogli pružiti liječenje i zdravstvenu njegu.

Danas poslove zdravstvene njege na Kirurškoj klinici KB Osijek obavlja 11 viših medicinskih sestara, 89 medicinskih sestara, 22 instrumentarke, sedam pomoćnih sestara/tehničara u operacijskoj dvorani, sedam gipsera (2) (slika 9.).

Razvojni put zdravstvene njege bio je složen i uvjetovan promjenama u društvu i znanosti. U vrijeme kada se nije moglo postići mnogo u izlječenju, njega bolesnika bila je samostalna djelatnost, u odnosu na medicinu. Sestre su vodile ustanove u kojima su pružale pomoć bolesnicima i nemoćnima, a pozivale

POMOĆNIK RAVNATELJA ZA ZDRAVSTVENU NJEGU									
GLAVNA MEDICINSKA SESTRA KIRURŠKE KLINIKE									
Glavna med. sestra KO za abdomi-nalnu kirurgiju	Glavna med. sestra KO za traumato-logiju	Glavna med. sestra KO za torakalnu kirurgiju	Glavna med. sestra KO za vaskularnu kirurgiju	Glavna med. sestra KO za plastičnu i rekonstrukcijsku kirurgiju	Glavna med. sestra KO za dječju kirurgiju	Glavna med. sestra KO poliklinike		Glavna med. sestra KO urgentne kirurgije i operacijskog bloka	
med. sestre za njegu	med. sestre za njegu	med. sestre za njegu	med. sestre za njegu	med. sestre za njegu	med. sestre za njegu	gipseri	med. sestre za njegu	instru-mentarke	med. tehničari u operacijskoj dvorani

SLIKA 9.

Organizacija službe za zdravstvenu njegu na Kirurškoj klinici Osijek

FIGURE 9.

Organisation of the Tending Unit at the Clinic of Surgery, Clinical Hospital Osijek

su liječnika kada je bilo potrebno (7).

Put od priučene do obrazovane kirurške sestre bio je dugotrajan i trnovit. Jesmo li i danas obrazovane? Imamo li samo opća strukovna znanja koja smo stekle u školi, a za sve se posebnosti priučavamo kao u doba Florschütz, ili se "borimo" za svoj djelokrug rada - zdravstvenu njegu, obrazovanje i stručno usavršavanje?

Nije li medicinska sestra jedini profil zdravstvenih djelatnika osposobljen za zdravstvenu njegu? Nije li samostalan član zdravstvenog tima, koja ima područje svojega rada - zdravstvenu njegu, kao što i nužno surađuje s članovima zdravstvenog tima? Odgovori su potvrdni.

Zajednički je cilj medicine i zdravstvene njege unapređivanje, očuvanje i ponovno uspostavljanje zdravlja. Medicina i zdravstvena njega se nadopunjuju, iako je njihov doprinos u ostvarivanju tih ciljeva različit jer se medicina bavi čovjekom s gledišta bolesti, a zdravstvena njega s gledišta osnovnih ljudskih potreba (6, 7).

Samo će obrazovane i stručno usavršavane medicinske sestre doprinijeti razvoju zdravstvene njege kirurških bolesnika, a time i Kirurgije.

LITERATURA

1. Farkaš T. Organizacija rada i značenje medicinskih sestara i tehničara u domovinskom ratu. Med Vjesn 1992; 24 (3-4): 157-9.
2. Godišnji izvještaj (1955. do 1998.). Pismohrana Kliničke bolnice u Osijeku.
3. Hajduković N. Sto godina kirurgije u Osijeku. Kronologija 1895. - 1995. Osijek, 1995.
4. Janošić K. Zdravstvo. U: Od turskog do suvremenog Osijeka. Zavod za znanstveni rad HAZU u Osijeku, Osijek 1996.
5. Kronika filijale ss. milosrdnica Osijek, Bolnica od g. 1874., Arhiv sestara milosrdnica Osijek.
6. Prilić N. Obrazovanje medicinske sestre instrumentarke jučer, danas, sutra. Vjesn med sest med tehn SR Hrvatske, 1984; 22 (3-4): 171-183.
7. Prilić N. Zdravstvena njega. Zagreb: Školska knjiga, 1999; 15-20.
8. Schwarz V. Liječničko izvješće za godinu 1894. Osijek, 1895.
9. Sršan S. Izvori za povijest zdravstva Osijeka i Hrvatske 1874. - 1923.

Osijek, 1997.

10. Utvić V. Povijest Huttler-Kollhofer-Monspergerove bolnice 1874. - 1930. U: Firingir K, Utvić V. Povijest bolničkih ustanova u Osijeku od 1739-1930. Osijek: Opća bolnica Osijek, 1970; 39-160.
11. Utvić V. Povijest bolničkih ustanova u Osijeku od 1874 - 1974. II. dio. Osijek: Opća bolnica Osijek, 1974.
12. Vračić B, Kovačić A. Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga, II. Družbine filijale, Zagreb, 1998.

125th ANNIVERSARY OF THE ORGANIZED TENDING FOR SURGICAL PATIENTS IN OSIJEK

Terezija Farkaš and Nada Prlić
Clinical Hospital Osijek and High School for Medical Technicians, Osijek

ABSTRACT

The authors describe the development of tending for patients, in view of the development of surgery in Osijek. A number of changes in the society and science reflected on tending activities. At the time when the treatment could not always achieve results, tending was an activity independent of medicine.

The Sisters of Mercy of St. Vincent had been running the Huttler-Kollhofer-Monsperger Endowment Hospital from 1874 to 1893 and tending the sick and the feeble.

It was a long way from semi-skilled to a trained nurse. The first high-school-trained nurse was employed at the Department of Surgery in 1950 and the first senior nurse in 1957. Since 1977 nurses have actively participated in the professional meetings of the nurses in surgical branches of medicine.

For the nurses and medical technician of the Osijek Clinical Hospital the Homeland War in Croatia was the biggest exam of their knowledge and skills.

The authors conclude by presenting the data on the present situation of the tending personnel and emphasizing the importance of education and professional improvement of nurses as a contribution to better tending for the surgical patients.

Key words: surgical patients, tending